

Скаб 2002 А: Скаб М.С. Граматика апеляції в українській мові. – Чернівці: Місто, 2002. – 272 с.

Скаб 2001 А: Скаб М.С. Пошуки “універсальної” етикетної номінації адресата мовлення (втрати, здобутки й перспективи) // Наук. вісник ЧДУ. – Вип. 117-118. – Слов’янська філологія: Зб. наук. праць. – Чернівці: Рута, 2001. – С. 85-95.

Скаб 2003: Скаб М.С. Прагматика апеляції в українській мові: Навчальний посібник. – Чернівці: Рута, 2003. – 80 с.

Скаб 1995: Скаб М.С. Проблема вокатива в українському мовознавстві // Постап і ідеї: З історії мовознавства в Україні. – К.: Наук. думка, 1995. – С. 73-77.

Скаб 2002 Б: Скаб М.С. Способи апеляції при звертанні до однієї особи // Наук. вісник Чернівецького університету. – Вип. 83. – Слов’янська філологія: Зб. наук. праць. – Чернівці: Рута, 2002. – Вип. 146-147. – С. 65-77.

Скаб 2001 Б: Скаб М.С. Так зване “сплутування” форм вокатива та номінатива і його тлумачення лінгвістами // Лінгвістичні студії: Зб. наук. праць. – Вип. 8. – Донецьк: ДонНУ, 2001. – С. 17-20.

Marian Skab. Problems of the Language of Appeal in V.Simovych's Linguistic Works. *The article deals with V.Simovych's views on the peculiarities of formal expression of the Vocative case in the Ukrainian language, syntactic status of the so called appeal, the etiquette peculiarities in the use of different means of the language of appeal in Ukrainian.*

Key words: Vocative case, formal-syntactic status of appeal, speech etiquette, ways of appellation, universal appeal.

Галина Панчук (Тернопіль)

Ю. ШЕВЕЛЬОВ ПРО В. СІМОВИЧА

Стаття присвячена аналізу поглядів Ю.Шевельова (Шереха) на роль і внесок В. Сімовича у розвиток українського мовознавства.

Ключові слова: мова, мовознавство, літературна і діалектна мова.

Розвиток української мови впродовж століть особливо відчутно залежав від суспільно-політичних обставин, і аналіз впливу цих умов завжди був актуальним для філологічних досліджень вітчизняних мовознавців. Професор кафедри теорії і практики журналістики Львівського університету ім. Івана Франка Василь Лизанчук у праці „Не лукавити словом” зазначає: „Нація, як і особистість, повинна постійно звертатися до своєї самості, відновлювати її через окремі особистості” [Лизанчук: 547]. Уболівання за долю рідної мови, довготривала праця на цих теренах поєднує двох видатних мовознавців: харків’янина Юрія Шевельова і нашого земляка з Тернопільщини Василя Сімовича.

Ю. Шевельов після закінчення Харківського університету навчався в аспірантурі у видатного мовознавця Л. Булаховського. Згодом став викладачем кафедри української мови, а в перші роки війни – її завідувачем. З кінця 1943 року деякий час працював під керівництвом відомого українського лінгвіста В. Сімовича у Львові. Протягом 1944-1951 років викладав українську та інші слов’янські мови в різних навчальних закладах Європи. В 1951 році переїхав до США і почав працювати в Гарвардському та Колумбійському університетах. Юрій Шевельов був одним із засновників Української Вільної Академії наук.

У працях, що були опубліковані у діаспорних виданнях, зокрема в часописі „Сучасність” у 90-х роках (згодом вони увійшли до зібрання „ Поза книжками і з книжок”), Ю. Шерех (Шевельов) розглядає важливі національно-культурні й мовні проблеми.

У статті „Так нас навчали правильних проізношеній”, аналізуючи загальний стан мовознавства в Україні 60-70-х років, зокрема публікації в журналі „Мовознавство”, автор полемізує з якимсь Тарасюком із приводу його необґрунтованої критичної оцінки наукової діяльності Олекси Горбача. При цьому Ю. Шевельов згадує Василя Сімовича, зазначаючи: „Серед вчителів його (Горбача – Г.П.) були такі мовознавці, як Єжи Кирилович з індогерманістики, Здзіслав Штібер з проблем фонології й західнослов’янської діалектології, Ян Янув з фонетики й української філології, з українського боку філологи Сімович, Свенціцький, Возняк, Колеса та інші” [Шерех: 253]. Крім того, у цьому контексті згадується першорядна славістична бібліотека у Лондоні, за допомогою якої сам Ю. Шевельов надолужив те, чого

позбавив його „солідний радянський заклад”, й контакти із західними вченими, починаючи від Василя Сімовича, пізніше Макса Фасмера [Шерех: 255].

У статті „Українська мова в першій половині двадцятого століття (1900 – 1941) мовознавець аналізує кількість українських видань, опублікована у цей період, зауважуючи при цьому, що їх пересічний обсяг становив усього 50-60 сторінок, тринадцять з них мали понад сто сторінок, і тільки роботи І. Огієнка і Василя Сімовича – понад двісті. На Буковині, Закарпатті та в Галичині події 1918-1919 років звичайно не сприяли розвитку української літературної мови. Ю. Шевельов зазначає, що у цей період там не видано жодної граматики чи словника, і книжки В. Сімовича друкувалися в Німеччині та використовувалися для потреб полонених із України, які проживали у таборах. Їх тоді за кордоном було багато: Фрайштадт (Австрія), Раштат, Весляр, Зальцведель, Ганновері-Мінден (Німеччина), Біла (Підляшшя) [Сімович: 7]. Сам Василь Сімович у статті „Союз визволення України” зазначав, що табори полонених українців були центром формування національного духу, „у якому національно освідомились за час полону десятки тисяч наддніпрянських українців” (Сімович, 102).

У цій же статті Ю. Шевельов детально аналізує організаційні моменти створення правопису 1929 року. Робота над ним почалася після постанови Раднаркому від 23 липня 1925 року. Була створена Державна комісія для розробки правил правопису української мови, і вже у серпні 1926 року проект правопису надрукували для широкого публічного обговорення. 25 серпня 1927 року відкрилася правописна конференція у Харкові. Саме у ній брав участь Василь Сімович як один із трьох представників (інші – К. Студинський та І. Свенціцький) від Західної України. Зауважимо, що в цей час Василь Сімович був ректором Педагогічного інституту у Празі, дійсним членом Наукового товариства імені Шевченка, а також членом Комісії історії української мови й діалектології при ВУАН.

Ю. Шевельов також привертає увагу до поглядів Василя Сімовича, торкаючись деяких лексикологічних проблем сучасної української літературної мови. Усі провідні мовознавці, наголошує Ю. Шевельов, погоджувалися з тим, що треба активно використовувати народну мову. Проте суперечки починалися тоді,

коли йшлося про те, наскільки далеко варто йти в цьому напрям. У зв'язку з цим мовознавець виділяє дві основні тенденції: синтетизм (синтез народної і книжної традиції) і етнографізм (замінити елементи невласиві українській мові, на власне національні). До етнографічної групи Ю. Шевельов, поряд із А. Кримським, Є. Тимченком, О. Курило, І. Огієнком, зараховує і Василя Сімовича з огляду на його ранні праці. Принагідно згадується стаття Василя Сімовича „Децо про нашу купецьку мову”, у якій він пише: А далі раз на все треба нам звикнути замість польського слова: купно, закупне, рос. покупка, щоб уживати свої: купівля, купля, той, що продає – продавець, продавщиця, що купує – покупець, покупчиця.” [Сімович: 74]. І ще: ” Бо мова, як той одяг: до чого людина звикне, того легко не покидається...”[Сімович: 71]. Представники етнографічної школи прагнули зменшити розрив між літературною і діалектною мовами. З часом О. Курило і В. Сімович почали відходити від цього напрямку, що, на думку Ю. Шевельова, було не зовсім позитивним.

Черговий раз Ю. Шевельов згадує Василя Сімовича, аналізуючи сферу використання української мови. Прикметно, що питання які поставив вчений у 1934 році, актуальні й досі. Мовознавець зазначає, що за нормальних умов жодна мова не потребує виправдання для свого існування. ” Коли люди, що говорять якоюсь мовою, підшукують для цього виправдання, це завжди вказує на ненормальне становище мови”[Шерех: 381]. При цьому автор наводить таку думку В. Сімовича: ”Коли брати на увагу суцільність ознак, що творять націю, мова буде одна з найважливіших прикмет самостійності народу. Звідси така велика дбайливість – зберігати мову, а то з упадком мови, мовляв, перестає існувати народ тієї назви, яку мав до того часу, доки мова його ще жила. Таке розуміння мови як такого важного чинника для існування нації скрещується з національно-політичною програмою життя народу. Таке розуміння мови – більш емоціонального, почуттєвого характеру, та не лічтися з ним не можна. Ми можемо воювати з таким розумінням, як хочемо, а проте почуватимемо, що щось у тому таки є.”[Шерех: 380]. Ю. Шевельов зауважує, що таке двоїсте ставлення вченого до мови вказує на дійсні умови, в яких розвивалася українська мова, зазначаючи, що тут виявилась ще й обережність мовознавця, який не воліє мати справи з ідеологічними гаслами.

У статті „Пролегомена до вивчення мови та стилю Г. Сковороди” Ю. Шевельов серед інших проблем творчості поета і філософа розглядає питання церковнослов’янізмів у його текстах, припускаючи, що джерелом цитування у них могла бути синодальна Біблія. Однак ґрунтовний аналіз мови Г. Сковороди показав, що у нього є ряд лексичних відхилень від конкретного тексту Біблії. Виявляється, що вони простежувалися не тільки у Г. Сковороди. У зв’язку з цим Ю. Шевельов згадує статтю Василя Сімовича „Спроби перекладу Св. Письма у творах Й. Галятівського”, передруковану згодом у книзі „Українське мовознавство. Розвідки і статті”, що побачила світ в Оттаві у 1981р., Василь Сімович показує, що Й. Галятівський „цілком вільно виворочал Біблію задля потреби своєї власної та аудиторії, до якої звертався, почасти йдучи за польським перекладам Вуєка й почасти керуючись власним смаком” [Шерех, 401].

Отже, у згаданих статтях Ю. Шевельов поціновує подвижництво Василя Сімовича, засвідчуючи, що це багатогранна особистість, яка поєднала талант мовознавця, перекладача, редактора, навчителя. І тому спадщину Василя Сімовича треба активно вивчати й осмислювати, щоб ім’я цього надзвичайно обдарованого науковця і патріота стало загальновідомим.

ЛІТЕРАТУРА

Лизанчук: Лизанчук В. Не лукавити словом. – Львів, 2003. – 558с.

Сімович: Сімович В. Вибрані статті. – Тернопіль: „Підручники і посібники”, 2005. – 112с.

Шерех: Шерех Ю. Поза книжками і з книжок. – К.: „Час”, 1998. – 447с.

Panchuk Halyna. Y. Sheveliov about V. Simovych. *The article is devoted to analysis of thoughts of Y. Sheveliov (Sherekh) about the role V. Simovych into the development of Ukrainian linguistic.*

Key words: linguistic, literature and dialectal language.